

Magisk majblomning med korsningar av guckusko

Agneta Bergström
text och foto

Drömmer du om orkidéer i trädgården? Då kanske du ska prova någon av de många hybriderna i släktet *Cypripedium*, guckusko. De har en trolsk skönhet som är svår att motstå men är lättare att odla än de vilda arterna. TA har hälsat på Håkan Stenström som odlat dem i över tjugo år.

I. Omslagsblomma

Cypripedium Gisela grex 'Red' från 1992 är en av den tyska förädlaren Werner Froschs många hybrider. Blommorna har kontrastrik teckning med purpurrött och långa, vridna sidopetalen. Föräldrar är den i Centraleuropa växande *C. macranthos* stor guckusko och nordamerikanska arten *C. parviflorum*, småblommig guckusko.

I maj blommar det generöst i Håkan och Birgitta Stenströms stora och innehållsrika trädgård. Vi befinner oss i lantliga Sköldinge mellan Flen och Katrineholm i Sörmland – eller ”Sveriges lustgård” som Selma Lagerlöf skaldade i ”Nils Holgerssons underbara resa”. Det är en väl uppvuxen trädgård där många träd, barrväxter, buskar och häckar bildar stomme och ger vindskydd och vandrande skugga i de lundpartier som denna stekheta dag lockar med skugga.

Gillar utmaningar

Håkan gillar odlingsutmaningar och har provat många olika växter i sin trädgård genom åren. Extra svag är han för lundväxter som magnolia, rododendron, treblad, lunddocka, kobrakalla, sippor och så förstås orkidésläktet *Cypripedium* guckusko.

– Jag planterade de första i mitten på 1990-talet. Då var de så dyra att jag nöjde mig med att köpa ettåriga plantor. De är känsliga och tar några år på sig innan de blommar så det är egentligen bättre att köpa plantor som har hunnit bli några år, berättar Håkan.

I dag växer ett åttiototal olika *Cypripedium* i trädgården, en del arter, som *C. flavum* gul guckusko och *C. reginae* drottningssko, men framför allt hybrider mellan olika arter i släktet. Dessa kallas *Cypripedium* grex trädgårdsguckusko.

– Hybriderna är hårdigare, växer snabbare och

är betydligt mer lättodlade än arterna. Jag kan verkligen rekommendera dem i lundmiljö, säger Håkan.

I hans trädgård blommar hybriderna ungefär från 10 maj till mitten av juni. Beroende på plats, sort och hur våren varit...

Fascinerande blommor

En av de första hybrider som Håkan planterade var *C. Gisela* grex 'Red' [1,14] som han beställde från förädlaren Werner Frosch i Tyskland. För dagen blommar en välväxt planta med minst ett femtiotal blommor med purpurröd teckning på ljus botten. En annan rikligt blommande personlighet är *C. Sunny* grex [3,4] som med sina lysande guldgula blommor och brunröda teckning representerar den andra änden av släktets färgskala, där även rent vita blommor ingår. Förutom i färgton och teckning varierar blommorna i storlek och form. De två sidopetalerna kan vara olika långa och mer eller mindre skruvade. Ibland är de mystiskt mörka och det uppskattas av många. Andra har extra stor och fyllig underläpp.

– Precis som med rododendron är jag mest förtjust i de småblommiga hybriderna, till exempel Hank Small grex. Det har också kommit många nya sorter på senare år men jag kan tycka att många är ganska lika varandra, säger Håkan. I en lundmiljö med vandrande skugga och lite

förbättrad jord är hybriderna ganska lättodlade. Den tunga lerjord som utgör basen i trädgården tolererar dessvärre ingen *Cypripedium* och uppskattas väl inte av de flesta andra lundväxter heller. Håkan har löst problemet genom att anlägga upphöjda planteringsbäddar som han fyllt med sin egen blandning av planteringsjord, trädgårdskompost, lite kogödsel, barkmull, sand och ibland små lecakulor.

– Andra kan säkert lyckas bra med *Cypripedium*-hybriderna på andra sätt men det här har fungerat bra hos oss, säger Håkan.

En del växtbäddar är kantade med torvblock men många omges av stadiga stenar och det finns även en hel del sten inne i planteringarna. Det är både snyggt och praktiskt eftersom man kan kliva på stenarna i stället för i bäddarna, vilket förstås är bra för växterna som också kan dra nytta av att stenarna förbättrar mikroklimatet genom att lagra värme och bevara fukt i jorden under sig.

Flyttar plantor som inte trivs

När det gäller *Cypripedium*-hybriderna brukar Håkan, precis som med andra växter, prova att flytta dem till en ny plats om de inte trivs där han först planterat dem.

– Det brukar synas ganska snart om en växt inte trivs med läget, då får man försöka hitta den rätta platsen, säger han.

Vintern är annars den mest kritiska tiden för alla guckuskor.

– Alla hybrider jag har provat är härdiga och klarar minus 20 grader på vintern men när det plötsligt smäller till och blir minus 17 grader på våren kan det gå illa. Den värsta fienden är dock vinterfukten, därför brukar jag täcka plantorna med en tegelpanna på hösten – men det gäller att ta bort den tidigt på våren innan solen börjar värma. Då kan det bli hett som en ugn under pannan, berättar Håkan.

2. *Cypripedium Sabine grex* SABINE PASTEL har bländande vita blommor.

3. *C. Sunny grex* har en mustig färgkombination i gult och mörkt rödbrunt. Dessutom elegant skruvade sidopetaler.

4. Håkan täcker jorden kring plantorna med ett tunt lager makadam. Här syns *Cypripedium Sabine grex* SABINE PASTEL och *C. Sunny grex* framför en liten tall som ger skogskänsla och en lugn och fin bakgrund.

”Det går säkert att lyckas med *Cypripedium* på andra sätt men det här fungerar bra hos mig.”

Visar sin trädgård

Vem: Håkan Stenström.

Arbete: Har i många år förskönat Katrineholms parker och grönytor.

Bor: Med hustrun Birgitta Stenström och två golden retrievrar i Sköldinge, Södermanland.

Trädgård: Över 5 000 kvm med olika växtmiljöer, förkärlek för lundpartier, sten och vatten samt lite inspiration från Asien.

Odlingszon 3.

Favoriter: Lundväxter som rododendron, magnolia, trädgårdsguckosko, *Cypripedium*, kobrakalla, treblad, vitsippor, blåsippor och nu senast adonissläktet.

Öppen trädgård: 18–19 maj, 10–17. Se hemsida för fler öppettider: lindbro.net.

Småblommiga *Cypripedium Hank Small* grex är en av Håkans favoriter.

5

6

7

8

9

10

11

12

Foto: Håkan Stenström

13

15

17

14

16

18

Finstämda färger & former

5. *Cypripedium Ursel grex* (*C. fasciolatum* × *henryi*) registrerades 2003 av Werner Frosch.

6. *C. Tilman grex* (*C. tibeticum* × *fasciolatum*), Frosch 2005.

7. *C. Aki grex* (*C. macranthos* × *parviflorum* v. *pubescens*), Frosch 1996.

8. *C. Tower Hill grex* (*C. parviflorum* v. *pubescens* × *macranthos* v. *speciosum*), Keisling 2003.

9. *Knopparna ser ut att slumra sött*. Här syns *C. Bill grex*.

10. *C. Memoriam Shawna Austin grex* (*C. macranthos* v. *hotei-atsumorianum* × *calceoulus*), Austin 2006.

11. *C. × ventricosum* (*C. calceoulus* × *macranthos*), en naturligt förekommande vitblommande hybrid.

12. *C. Anna grex* (*C. parviflorum* × *hotei*), Frosch 2012.

13. *C. Gisela grex 'Yellow'* (*C. macranthos* × *parviflorum*), Frosch 1992.

14. *C. Gisela grex 'Red'*, Frosch 1992.

15. *C. Carol Ilene grex* (*C. parviflorum* v. *pubescens* × *hotei*), Keisling 2006.

16. *C. Froni grex* (*C. parviflorum* v. *pubescens* × *franchetii*), Keisling 2012.

17. *C. Michael grex 'White'* (*C. henryi* × *macranthos*), Frosch.

18. *C. Pluto grex* (*C. fasciolatum* × *franchetii*), Frosch 2012.

WWW

Tyska hemsidor med information och försäljning av *Cypripedium*.

All-Orch-Ideen:

www.all-orch-ideen.de

Frosch's *Cypripedium*:

www.w-frosch.de

Frosch Garden Orchid:

www.cypripedium.de

Så här gör Håkan Lyckas med *Cypripedium*-hybrider i trädgården

Växtplats: Gärna lundmiljö med vandrande skugga som skyddar mitt på dagen.

Jorden: Den bör vara mullrik och väl-dränerad. Hybriderna vill inte stå för fuktigt men inte heller torka ut. De kan växa i ganska normal trädgårdsjord som förbättras med trädgårdskompost och kogödsel på säck. Tung lerjord går inte och för mycket torv kan bli för blött. De vill absolut inte ha rotspetsarna i för fuktig och lerig jord. De flesta trivs med ett neutralt pH kring 6,5–7,5.

Upphöjda bäddar: Har man lerjord kan man odla i upphöjda bäddar. I lundpartierna använder Håkan en blandning av ungefär 40 procent planteringsjord, 25 procent trädgårdskompost, 15 procent barkmull, 15 procent sand, 5 procent kogödsel på säck och ibland lite små lecakulor.

Plantering: Barrotade plantor planteras när de är i vila vår eller höst. April är bäst. Rötterna breds ut så att de inte växer rakt ner. Plantera ytligt så att rothalsarna hamnar precis under jordytan. Lägg gärna ett tunt lager makadam kring plantan.

Goda grannar: Rododendron, treblad, kobra-kalla och andra lundväxter som inte växer för kraftigt.

Sköta om: Gödsla regelbundet på våren med lite kogödsel på säck. Lägg på runt om plantan men akta skotten. Särskilt unga plantor behöver vattnas om det är torrt. Skydda mot vinterfukt med exempelvis en tegelpanna. Detta är viktigare om det regnar än om det är snö. Håkan lägger ibland ormbunksblad mellan plantorna och skyddet. Ta bort tidigt på våren – senare kan det bli hett som en ugn under teglet när solen skiner. Bladen klipps ner på våren.

Dela: Håkan har delat *Cypripedium* i april och oktober. Ta försiktigt upp plantan med en grep. Skaka och spola eventuellt bort jorden med vatten. Försök att hitta naturliga delningspunkter och att få med 2–4 knoppar på varje del.

Köpa: Håkan har beställt plantor direkt från Werner Frosch i Tyskland. En del går att hitta hos Linudden Trädgård i Nyköping och andra svenska specialplantor. Vissa hybrider säljs även hos större trädgårdshandlare. Det kan också löna sig att leta på föreningens växtmarknader!

En beställning av *Cypripedium*-hybrider har anlänt.

Foto: Håkan Stenström

Så här kan en nyköpt och barrotad planta se ut när man öppnar paketet.

Foto: Håkan Stenström

Foto: Agneta Bergström

En stor planta som börjat glesna i mitten är det dags att dela.

Försök att få med 2–4 knoppar på varje planta när du delar dina *Cypripedium*-hybrider.

Foto: Håkan Stenström

Plantering av nyanlända plantor i november. Tegelpannor kan skydda mot vinterfukt.

Foto: Håkan Stenström

Foto: Håkan Stenström

I Håkan Stenströms trädgård växer *Cypripedium*-hybriderna i sällskap av bland annat rododendron, pioner och treblad.

Cypripedium – ett släkte av toffelhyrtar

I Sverige har vi en vild representant för släktet, *C. calceolus* guckusko, som på svenska fått namn efter blommans tofelliknande underläpp. Artepitetet *calceolus* betyder liten sko.

Släktet innehåller ett sextiotal arter och naturligt förekommande hybrider. Många hittas i Himalaya och i Nordamerika.

Ett flertal arter har använts för förädlingsarbetet, som är en historia för sig. *C. calceolus* är förälder till bland annat *C. Sunny grex* [3,4].

C. macranthos stor guckusko, som växer vilt i Centraleuropa, österut till Sibirien, Kina och Japan, är förälder till många hybrider, bland annat till *C. Gisela grex* [Omslag, I, 14].

Förädlade hybriders vetenskapliga namn skrivs med epitetet *grex* för att särskilja dem från naturliga hybrider.